

S E D M Ú V A H

S L U Ž B Ě N E M O C N Ý M A T Ě P Í C Í M

T. H.

Vydáno v Ruce blahoslavené Anežky - Ruce služby životu,
vstupním roce Desetiletí duchovní obnovy národa

Edice S A L U S číslo 1

Praha 1988

Úvodní poznámky

Tento soubor textů vznikl pro potřeby Týdne modliteb za všechny, kteří slouží nemocným a trpícím, vyhlášeného otcem kardinálem Tomáškem od 1. října 1988 v rámci Roku blahoslavené Anežky - Roku služby životu, vstupního roku Desetiletí duchovní obnovy národa.

Tyto úvahy, jak se ukázalo, mohou sloužit i mimo rámec této konkrétní pastorační iniciativy. Je možné je použít jako duchovní četbu, jako podklad pro osobní rozjímání nebo studium problematiky pastorální medicíny, případně pro přípravu promluv a přednášek s touto tematikou. Lze je vzít za základ meditací pro nemocné, pro lékaře a ostatní zdravotnické pracovníky, pro nositele charotativní služby v církvi či duchovní a řeholní osoby, které se zvláště věnují službě nemocným. Pro snadnější liturgické použití těchto materiálů (jako podklad pro tematicky jednotný soubor bohoslužeb slova) je ponecháváme přibližně v té formě, v jaké byly pražskou arcibiskupskou konsistoří zaslány na jednotlivé vikariáty: sedm úvah je rozděleno na sedm dní, každé úvaze předchází biblický verš jako jakési duchovní motto dne a dále čtení z evangelia, na které zpravidla volně navazuje úvaha (nejde o homilii na text). V závěru jsou předloženy další materiály pro bohoslužbu slova: návrh struktury bohoslužby, úvodní a závěrečná modlitba a přímluvy.

Na zakončení této poznámky přetiskujeme slova, jimiž otec kardinál Tomášek ve svém ekumenickém velikonočním poselství na r. 1988 charakterizoval poslání Týdne modliteb za všechny, kteří slouží nemocným a trpícím: "Se zvláštním důrazem se chceme v tomto roce služby životu postavit po bok všech, kdo se věnují službě nemocným a trpícím - ať už jsou to lékaři, ostatní zdravotníci, profesionální či dobrovolní nositelé pečovatelské a sociální služby, anebo ti, kteří se obětavě věnují starým, nemocným či postiženým ve svých rodinách a ve svém okolí. Víme, že je mezi nimi mnoho věřících lidí a uvědomujeme si, že i ti, kteří se ke Kristu nehlásí, přesto jsou mu právě prostřednictvím této služby nesmírně blízko ('Cokoliv jste učinili jednomu z těchto mých nepatrných bratří, mně jste učinili' Mt 25, 40). Chceme všem těmto lidem projevit úctu a podporu modlitbou a spoluprací.

Chtěli bychom, aby tato naše snaha měla své duchovní o místo v Týdnu modliteb za všechny, kteří slouží nemocným a trpícím, který vyhlášíte od 1. října tohoto roku. V tomto týdnu chceme společně ve světle Písma rozjímat o duchovních a mravních aspektech služby nemocným, starým, postiženým či jinak trpícím, soustředit říční modlitby za všechny, kteří tuto službu konají a promýšlet i nové způsoby a možnosti, jak věřící mohou na tomto poli konkrétně pomáhat a sloužit tak dobře celé společnosti."

Notto: "Ježíš uzdravoval každou nemoc v lidu a každou chorobu."

Čtení z evangelia: Lk 10,1-9

1. Úvaha

Ježíš poslal své učedníky kázat evangelium a uzdravovat nemocné. On sám se během celého svého veřejného působení neustále ujímal nemocných a pomáhal jim. V řeči o posledním soudu pak připomenul, že ten, kdo se stará o nemocného, slouží v něm Kristu samému. Před svým nanebevstoupením slíbil svým učedníkům, že jejich kázání budou provázet mocné skutky - a opět přední místo mezi těmito významnými zaujímá uzdravování nemocných.

Celé dějiny církve prostupuje mnohotvárná služba nemocným. V každém z dvaceti staletí křesťanství nalezneme bezpočet těch, kdo vzali velmi vážně Kristův příkaz lás'ky - vidíme je ošetřovat choré v nemocnicích, špitálech, útulcích, v táborech pro malomocné, v městech zachvácených zhoubnými epidemiemi i na bitevních polích posetých zraněnými. Významnou linii celých církevních dějin tvoří stále nově vznikající řeholní řády a jiná společenství Bohu zasvěceného života s charitativním posláním. Jejich členové se rozhodli následovat Krista tím, že všechny své síly a všechny životní možnosti obětují Kristu v nemocných a trpících bratřích.

V celých dějinách křesťanství také nacházíme svědectví o tom - jakkoliv novověký rozum před těmito skutečnostmi rád uhýbá - že Kristus plní svůj slib a svobodně uděluje dar mimořádného uzdravování nemocných. O většině světců čteme, že měli tento dar. Jejich pomoc nemocným nekončila v určitém smyslu ani jejich smrtí. Podle velmi staré tradice církev nedovolovala nikoho veřejně ctít jako světce, pokud se neprokázalo, že na jeho přímluvu Bůh několik lidí mimořádným způsobem uzdravil.

Tedy ve službě církve nemocným stojí vedle sebe mimořádné dary uzdravování i "všední charismata" laskavosti, trpělivosti, obětavosti a vytrvalosti ve službě, službě dobrovolné a docela prosté i službě vysoce odborné a důkladně organizované. Všechny podoby této služby mají jediný společný kořen, lásku Kristovu. Ona je tou nejradikálnější uzdravující mocí, překonávající všechnu nemoc světa, cestou k plnému zdraví všech oblastí lidského života.

Nejvíce náhodou, že v mnoha jazycích jsou pojmy zdraví a spása označovány stejným slovem.

Slovo "spása" stálým užíváním v náboženské řeči poněkud vybledlo. Ve světě, o němž vypráví Bible, však mělo zcela konkrétní tvář - znamenalo vysvobození z otroctví a útla'ku, uzdravení z nemocí všeho druhu, záchranu z ohrožení duše i těla. Když chudí volali na Ježíše "Hosana", znamenalo to také - spas nás, uzdrav nás, zachraň nás, vysvoboď nás. Spása byla odpovědí na nejradikálnější konkrétní bídu lidí.

Také pojem zdraví v běžném užívání ztratil svou hloubku a obsahnost. Často tímto slovem míníme jen nepřítomnost nemoci v těle člověka. Zdraví je však mnohem více. Světová zdravotnická organizace definuje zdraví jako stav, kdy je člověku dobře tělesně, duševně i společensky. Křesťanství má celostní pohled na člověka - a proto se hlásí k tomuto pohledu, a ještě ho prohlubuje - k zdraví patří stránka tělesná, duševní i duchovní, celý mravní život člověka, jeho životní styl, jeho vztah k druhým lidem a k závažným hodnotám života, i k prvnímu a poslednímu zdroji jeho smyslu - k Bohu.

Naše doba přináší velikou příležitost k dialogu, k obohacujícímu setkání různých duchovních tradic a pohledů na svět, příležitost překonat příliš úzká a jednostranná stanoviska dřívějších staletí. Vidíme, že v průběhu novověku se povážlivě zúžily a oddělily tyto dva příbuzné pojmy - spása a zdraví. Zúžily se a neblaze oddělily i cesty, usilující o dosažení těchto velkých hodnot.

Církev nepřestala pečovat o trpící ve svých nemocnicích a dalších charitativních zařízeních. Přesto však stále víc viděla své poslání v "péči o duše" - a touto péčí rozuměla především starost o to, aby lidé dodržovali mravní zákon. Hloubka a komplexnost poslání uzdravovat svět, vnášet záchranu, smíření, pokoj a radost do všech oblastí lidského světa, se staly ve službě církve světu mnohde nezřetelnými.

V mnoha oborech se ve světě novověku více uplatňovala lidská moc. Nemoc však ze světa, z lidských institucí i lidských srdcí, nezmizela.

Pod vlivem jednostranného materialismu novověkých přírodních věd, se nemoc začala zjednodušeně chápat jako záležitost pouze tělesná, více méně jako funkční porucha některého orgánu. Stala se předmětem lékařské vědy, která zejména v minulém století byla do značné míry v područí úzce přírodovědeckého pojetí skutečnosti. V medicíně došlo k mnoha cenným objevům a tato věda se stala velmi efektivní. Přesto právě v te době osuťově podcenila duchovní a mravní stránku života. Nemocní se postupně stávali pasivními konzumenty služeb zdravotnických institucí, osobnost lékaře jako by zmizela za hradbou přístrojů, za technickým a byrokratickým provozem těchto institucí.

Ztráta lidskosti se projevila nejen v běžné vážnosti zdravotnických služeb, ale i na rovině lékařského vztahu, kde se mnohdy jako by pozapomnělo, že ne všechno, co člověk dokáže udělat, je také mravně oprávněné uskutečnit.

Zdá se, že si mnozí odpovědní představitelé lékařské vědy tato nebezpečí již uvědomili a můžeme právě v naší době zaznamenat v medicíně na mnoha rovinách pozitivní obrát.

Moderní lékařství zdůrazňuje psychosomatický přístup k nemoci a k léčení - to znamená, že si znovu a hlouběji uvědomuje souvislost mezi tělesnou a duševní stránkou člověka. Docení se, a to nejen v psychiatrii, ale i při odstraňování zdravotních obtíží, které byly dosud chápány jako čistě tělesné záležitosti, psycho-terapeutický přístup - léčení chorob s využitím poznatků o psychice člověka a s působením na duševní život. Každý zkušený lékař ví, jaký potenciál uzdravení mobilizují hodnoty duchovní a mravní, včetně hodnot náboženských. Pro uzdravení těla má velikou váhu to, co se děje v mysli a v srdci člověka.

Také v praxi a myšlení soudobé církve není péče o duši izolována od starosti o tělesnou a sociální stránku života. Na světových lékařských kongresech a při rozhodování o etických a právních kodexech ve zdravotnické oblasti zpravidla nechybějí kompetentní příspěvky teologů (zejména z oboru morální a pastorální teologie, pastorální medicíny a pastorální psychologie), hájících posvátný charakter lidského života, mravní zodpovědnost lékařů i výzkumných pracovníků a skutečně komplexní přístup k lidské osobě. Současný papež se mnoha projevech obrací nejen na nemocné, ale i na lékaře, věnoval několik dokumentů filozofickým, teologickým a etickým aspektům nemoci a léčení a podporuje i odborné církevní komise, věnující se těmto otázkám.

V oblasti hnutí charizmatické obnovy se věřící plněji otevírají darům uzdravování a zakoušejí uzdravující moc modlitby, svátostí a společenství věřících. Vytvářejí se hnutí (jako např. hnutí "Archa" založené Jeanem Vanierem), budující trvalá společenství zdravých lidí s tělesně nebo mentálně postiženými. Matka Tereza a její sestry představují svou službu nemocným a umírajícím živé evangelium i tam, kde nebyla nejmenší ochota otevřít se Kristovu poselství.

Tváří v tvář všemu, co ohrožuje život člověka na zemi, si všichni ti, kdo poctívají odpovědnost za budoucnost světa, uvědomují potřebu pečovat o všechny zdroje naděje a pozitivních, uzdravných sil.

Věříme, že křesťanství bylo a je takovým zdrojem naděje. Prosíme, aby všechno duchovní úsilí těchto týdnů modliteb a úvah přispělo k tomu, abychom v našem prostředí tento zdroj naděje, zdroj služby životu, pročistili a prohloubili.

Motto: "Cokoliv jste učinili jednomu z těchto mých nejmenších bratří, mně jste učinili."

Čtení z evangelia: Lk 10, 30-37

2. Úvaha

V úvahách tohoto týdne si připomeneme mnohé, kteří se jako Samaritán z dnešního evangelia učinili bližními nemocných. Nechceme a nemůžeme ovšem probírat celé dějiny křesťanské péče o nemocné a trpící. Řadu velkých postav musíme pominout. Patří mezi ně i ti, kteří jsou v církvi uctíváni jako patroni lékařů - evangelista Lukáš, nazvaný Pavlem "nejdražším lékařem" a dvojčata Kosma a Damián, lékaři a mučedníci, známí z prastarých legend z křesťanského Východu a počítaní též mezi patrony české země.

Začneme dnes zmínkou o dvou osobnostech křesťanského starověku, otcích východního a západního mnišství, o sv. Basilovi a sv. Benediktovi.

Svatý Basil, biskup v Cesareji v asijské Kapadocii, vybudoval celou soustavu pavilónů, určených pro jednotlivé obory sociální a zdravotní péče, včetně oddělení pro malomocné. Vzniklo tak ve 4. století v bezprostřední blízkosti Cesareje celé "město milosrdenství", nazvané pak podle svého zakladatele Basileida. Zde tento biskup sám bydlel a vedle svých pastýřských povinností a spisovatelské práce se osobně účastnil péče o strádající, o křesťany stejně jako o židy a pohany. Toto dílo, které uvádělo v úžas mnohé jeho současníky včetně císaře, znamená novou kapitolu v dějinách péče o nemocné. Můžeme je (právě pro nevídanou a pak na dlouho zapomenutou myšlenku rozdělení jednotlivých oborů péče) nazvat první nemocnicí v dějinách.

Kovněž otec západního mnišstva, svatý Benedikt, kterého uctíváme jako patrona Evropy, uložil svému řádu péči o nemocné jako službu, která má přednost přede vším ostatním (je "ante omnia et super omnia" - čtete v 36. kapitole Řehole), dokonce i před bohoslužbou v chrámě. Jeden z žáků sv. Benedikta, papež Řehoř Veliký, bral tuto odpovědnost za trpící tak vážně, že kdykoli se v Římě našel žebrák, který ležal na ulici nemocí či hladem, považoval se za jeho vraha a nesloužil toho dne mši, protože se považoval za nehodného. Ve svých pastýřských listech kladl biskupům celé církve opětovně na srdce péči o nemocné a strádající a sám šel v této službě příkladem.

V bamberském kodexu z 8. století čtete slova benediktinského mnicha - lékaře: "Ochotně tedy z Boží milosti pomáhejte nemocným. Neboť cokoliv činíte pro trpící, činíte pro Krista Pána, neboť on sám řekne na posledním soudu: Nemocen jsem byl a navštívili jste mne." A týž autor neopomine dodat: "Hleďte poznat léčivou moc bylin. Čtete Hippokrata a Galéna!"

Po celá staletí pak kvete medicína především v klášteřích. Také první lékaři v našich zemích byli kněží.

Vznikající specializované nemocniční řády (jako např. johanité) a jejich řádová pravidla jsou velmi pozoruhodná: nemocní jsou důsledně nazýváni "pány domu" a řeholníci jejich služebníky, řádové špitály se jmenují "útulek Boží". Kristus, Boží Syn, navštívil v osobě nemocného špitál - služba nemocným zde není jen projev lidského soucitu, humanity, nýbrž formou bohoslužby. Humanita je velká hodnota, avšak, jak napsal jeden současný filozof, je to příliš křehká květina, která brzy uvadá, není-li naroubována na hlubší duchovní kořen.

Povolání kněze, lékaře a soudce jsou prakticky ve všech kulturách - už daleko v předkřesťanských - považována za povolání posvátná. Dodnes je výkon těchto povolání vázan na složení slibu. Je to výraz toho, že tato povolání vyžadují víc, než jen lidské znalosti, zkušenosti a dovednosti. Předpokládají ryzost charakteru, mravní čistotu, vědomí odpovědnosti vůči vyššímu mravnímu řádu.

Křesťanství toto vědomí důstojnosti lékařského povolání obohacuje o novou dimenzi: o posvátný charakter služby.

Lékař v nemocném přijímá Krista a slouží mu. Ve středu křesťanského pojetí medicíny nestojí osoba lékaře, nýbrž osoba nemocného.

Avšak nejen lékař spatřuje Krista v nemocném - i nemocný může a má rozeznat pečující lásku Kristovu ve službě lékaře a v celém jeho životním svědectví, v jeho osobnosti, utvářené podle nároků jeho povolání.

O důstojnosti lékařského povolání bylo mnoho napsáno, je však třeba také vědět o jeho úskalích. Nositel tohoto povolání - ale do značné míry to platí i o zdravotních sestřích a ostatních zdravotnických profesích - je ohrožen nejen velkou mírou fyzické a psychické zátěže, kterou tato práce s sebou přináší. Nejde jen o to, že střídání služeb se může nepříznivě promítnout do vlastní životosprávy a do rodinného života, či o to, že silný pocit zodpovědnosti člověku často nedovoluje se úplně uvolnit a odpoutat od pracovních problémů ani v době odpočinku. Specifická úskalí zdravotnických povolání leží na rovině duševní a duchovní.

Stálá konfrontace se světem utrpení (a často i umírání) v člověku přirozeně vyvolává obrany. K těmto obranám patří nezřídka póza určitého cynismu a obhroublosti, která nicméně může člověka neblaze vnitřně poznamenat. Ještě větším nebezpečím může být stažení se do role jakéhosi povzneseného a odtažitého pozorovatele života, spojená někdy se sklonem manipulovat druhými z pozice moci. U povolání, která se zvláště setkávají s duševní stránkou lidského utrpení, zejména u psychoterapeutů, se zas hovoří o "syndromu vyprahlosti" o jakémisi citovém vyčerpání či ochrnutí, kdy už člověk není schopen mít opravdovou účast na osudu těch, kdo jsou mu svěřeni.

Tyto obtíže zasahují obvykle do hlubších vrstev duše, než aby mohly být zvládnuty jen přirozenými prostředky duševní hygieny, jakkoli tyto prostředky jsou důležité a užitečné. Pro zralost osobnosti i pro veškerou práci lékaře znamená velmi mnoho, může-li čerpat sílu z duchovních zdrojů, zejména z modlitby a svátostí. Vnímaví pacienti i kolegové pociťují - i když to nedovedou mnohdy pochopit a vysvětlit - zda centrum životní a pracovní energie lékaře leží hlouběji než v běžných hodnotách tohoto světa.

Člověk, který nečerpá z duchovních zdrojů, se podobá stojaté vodě, která se časem znečistí a vyčerpává. Člověka opravdu duchovně žijícího můžeme přirovnat k živému a sluncem prozářenému prameni, tryskajícímu z hloubky.

Prosme za všechny nositele zdravotnických povolání, aby nezanedbávali tento důležitý zdroj síly pro svůj život a pro svoji službu trpícím.

T ř e t í d e n

Motto: "Tato nemoc není k smrti, ale k slávě Boží, aby Syn člověka byl skrze ni oslaven."

Čtení z evangelia: Mk 1, 40-45

3. Úvaha

Jedním z nejtíživějších rysů malomocenství, této strašlivé choroby, bylo vyvržení nemocného ze společnosti ostatních lidí. Celé dějiny církve prostupuje péče o malomocné. Po všechny staletí vystupují křesťané, kteří s nesmírnou odvahou lásky vycházejí do světa malomocných, aby jim kromě lékařské a ošetrovatelské péče přinášeli lidskou blízkost. Jejich řada začíná Ježíšem samotným a pokračuje až do naší doby. Vzpomeňme jen na otce Daniela, "otce malomocných", který strávil mnoho let na ostrově malomocných Molokai a nakonec sám podlehl nákaze. Jmenujme Raoula Folleau, který po desetiletí nejrůznějším způsobem burcoval svědomí světa, včetně vedoucích politiků, aby alespoň část financí, věnovaných na zbrojení či zbytečný blahobyť, byla převedena na pomoc malomocným.

K této dějinné linii patří i příběh ze života sv. Františka, který při setkání s malomocným v něm spatřil Krista, přemohl strach, změkčilost a hnus, přistoupil k němu a políbil ho.

Dnes si chceme připomenout dvě velké ženy, které vědomě navázaly na Františkův duchovní odkaz. Je to svatá Alžběta Durynská (či Uherská) a naše Anežka Přemyslovna. Obě tyto královské dcery spojuje nejen příbuzenství rodu, ale i příbuzenství ducha a životní volby. Obě neslýchaným způsobem překročily hranice svého světa, světa bohatství, počt a moci, a vstoupily do světa chudoby a bezmoci.

Alžběta po smrti svého manžela na křižácké výpravě opustila hrad Wartburg, vydala se sama žebrať a sloužit nemocným a nejchudším.

Anežka odmítla korunu císařovny a zvolila si řeholní život, zasvěcený modlitbě a službě nemocným a chudým. Obě se staly zakladatelkami špitálů, obě se vlastníma rukama dotýkaly bídy a utrpení. Obě vydaly svědectví, že slovíčká láska převyšuje všechny hodnoty, které nabízí svět, a překračuje všechny bariéry mezi lidmi.

Otec kardinál Tomášek připomenul mladým ve svém prázdninovém pastýřském listu, že je čekají velké hodnoty a velká poznání nejen za hranicemi, které oddělují jednotlivé země, ale také za hranicemi, které oddělují svět zdravých a nemocných, svět starých a mladých.

Co to znamená, řekneme-li že nemoc představuje jakoby zvláštní svět člověka?

Člověk se může pohybovat ve stejném prostředí, avšak mnoho věcí prožívá úplně jinak. Nemocnému jinač ubíhá čas, jinak prožívá ve střídajících se chvílích bolesti a úlevy své vlastní tělo. Vypadl z nezvyklého každodenního rytmu, nemůže plnit řadu svých povinností a věnovat se mnohým svým běžným zálibám a zvykům.

Často přitom zjistí, že mnoho věcí, bez nichž si dosud vůbec nedovedl představit svůj život, může vlastně nakonec postrádat. O mnoha záležitostech se zase domníval, že se bez něho vůbec neobejdou. Nyní se však dozví, že i bez něho běží klidně dál.

Na druhé straně jsou věci, které dosud opomíjel, podceňoval, nebo bral jako samozřejmost, nyní pochopí, že jsou vlastně velkým darem. Drobné projevy skutečné úcty a zájmu druhých, krátká návštěva nebo malý dárek – to všechno teď odkazuje k hodnotám, z kterých nemocný může čerpat sílu, o které se může opírat.

Vstup do světa nemocného s sebou přináší velké "přehodnocení hodnot". V čase bolesti může člověk nahlédnout hlouběji do mnohých tajemství života. Nemoc je škodou, a je škoda, že většina lidí brzy zapomene a potlačí poznání, které se jim v té chvíli životní ztroušy otevřelo.

Pro mnoho světců (jmenujme třeba Františka z Assisi nebo Ignáce z Loyoly) byl právě čas nemoci obdobím veliké očisty a celkového prohloubení, údobím, v němž pochopili a přijali své nejvlastnější životní poslání.

Víme však, že utrpení člověka neprohlubuje samodinně. Nemoc může vést také k zablouklosti, k sebestřednosti, ke ztrátě vyšších cílů. I statečné přemáhání bolesti může člověka bytostně narušit, vést k falešnému heroismu a duchovní pýše.

Velmi záleží na tom, jak se člověk ke své nemoci staví, zda a jak si klade otázku po jejím smyslu. O smyslu nemoci se pěkně filozofuje, když člověku nic není. Když však člověka přepadne nemoc, nejen že zpravidla nevidí její smysl, ale někdy zpochybňuje o smyslu života vůbec. Pocit nesmyslnosti nemoci, bolesti, utrpení, patří právě k největší tíži těchto temných chvílí života.

Toto "zatmění smyslu" nelze přelonat žádnou formulací nebo zbožnou frází. Nemá prostě pravda, že tyto krize se věřících netýkají, protože oni přece předem znají odpověď na otázku smyslu života i smyslu utrpení.

Smysl utrpení neleží na povrchu, trpící člověk ho musí vždy sám znovu hledat. Nepomohou mu obecná tvrzení. Musí si zcela osobně položit otázku, co mu má být skrze jeho nemoc řečeno, a čemu je toto období života dáno.

Přijetí smyslu nemoci, zvláště když jde o těžkou nemoc, která zcela mění život člověka, se utrpí dobírá vnitřní cestou, která má své odlišné etapy. Elisabeth Kublerová-Rossová, která po desetiletí pracuje s lidmi umírajícími, zjistila, že ve vztahu ke svému nevléčitelnému onemocnění a blížící se smrti člověk prochází

zpravidla pěti etapami. Další badatelé došli k poznání, že velmi podobnými etapami procházejí také příbuzní těchto pacientů, např. rodiče vyrovnávající se smrtí dítěte. Nyní se soudí, že tyto fáze lze rozeznat při řadě těžkých nemocí a při mnohých dalších situacích, v nichž se má člověk vyrovnat s velkou zátěží či citelnou ztrátou.

Je to nejprve šok a popírání tvrdé skutečnosti (to nemůže být pravda, diagnóza musí být mylná apod.), pak přichází jakési smlouvání, kdy nemocný dává různé sliby a snaží se všemožně získat čas. Poté nastává období vzdoru a hněvu, v němž se někdy pacient k bolestnému překvapení svého okolí chová útočně, zlostně a nepřátelsky i k těm, kteří se mu snaží pomáhat. Pak následuje skleslost a apatie a teprve potom přichází vyrovnání, smíření, vnitřní jas a přijetí svého údělu.

Tato stadia mohou být různě dlouhá a různě důrazná a u každého člověka mají jinou podobu. Nemusejí vždycky následovat v tomto pořadí a jako ve všem, co se týká duševního života člověka, existují výjimky.

Je však třeba vědět, že těžká nemoc je proces, v němž nelze přeskakovat vývojové stupně. Každý stupeň nese s sebou jakoby jiný vnitřní úkol, člověk se jinak projevuje a vyžaduje také jiný přístup od druhých.

Obtíží této cesty, která patří k lidskému údělu, nejsou ani věřící lidé nějak předem uchráněni. Také Ježíšovo "Otče, do tvých rukou odevzdávám svého ducha" procházelo skrze trpké zvolání: "Žízním" a děsivou otázkou: "Bože můj, proč jsi mne opustil?".

Z neidealizovaných zpráv o životě světců, např. úplných zápisků o umírání sv. Perezie z Lisieux, se dovídáme, jakými mučivými pochybnostmi museli procházet ještě v údobí své největší zralosti.

Věřícím je však otevřen nesmírně důležitý prostor k hledání a přijetí smyslu utrpení, k vnitřnímu zpracování a proměně nejtěžších zkoušek. Tímto prostorem je modlitba a zejména rozjímání o Kristově utrpení.

Modlitba nemocného člověka nebývá opakováním naučených formulek. Patří k ní i bolestné výkřiky a palčivé otázky, Job se nezdráhá ve svém utrpení se s Bohem i přit. Pocity skleslosti, hněvu a vzdoru, malátnosti a pochybností k dlouhé a těžké nemoci prostě patří a není dobré je potlačovat. Je třeba jimi projít a vnitřně je zpracovat. Lidé kolem nemocného jim zpravidla těžko rozumějí a nemocný sám je jimi často zaskočen.

Bohu vůči můžeme v modlitbě otevřít celé své trápení, dát průchod všem pocitům, neskrývat žádnou ze svých slabostí a porážek. Už samo vyslovení těchto pocitů v modlitbě osvobozuje. V Bohu nacházíme adresáta otázek, které nemůžeme položit žádnému člověku. On je svědkem a účastníkem okamžiků, které s námi nemůže plně sdílet ani ten nejbližší člověk. Vůči druhým - i nejbližším - budeme mít vždy určité zábrany, také z obavy, abychom je nezraňovali a příliš nezatěžovali svým utrpením. V rozhovoru s Bohem můžeme být naprosto svobodní.

Je to zkušenost stará jako lidstvo, že utrpení učí modlitbě a že v modlitbě nacházejí trpící úlevu, posilu a osvobození. Kdo byl svědkem toho, jak trpící lidé dokázali skrze modlitbu přijmout, vnitřně zpracovat a s hrdinskou pokorou nést své bolesti, nebude už nikdy význam modlitby snižovat. I mnohý nevěřící se pak začíná ptát: Může stát na iluzi to, co tak reálně a přesvědčivě vlévá skutečnou sílu člověka? O případech, kdy člověk skrze modlitbu nejen nalezl sílu k zralému smíření bolesti, nýbrž byl skutečně a plně uzdraven, budeme ještě hovořit v poslední z úvah tohoto týčne.

Dnes poděkujeme Bohu za to, že v modlitbě, zejména v rozhovoru s trpícím Ježíšem, umožňuje hledat a nacházet smysl světa nemoci a utrpení. Že nám dává za poušet, že nic - ani nemoc, ani bolest, ani smrt sama - nás nemůže odloučit od lásky Kristovy.

Č t v r t ý d e n

Matto: "Abyste věděli, že Syn člověka má moc odpouštět hříchy, tobě pravím!
Vstaň, vezmi své lože a choď!"

Čtení z evangelia: Jan 9,1-7

4. Úvaha

Včera jsme hovořili o malomocenství. Existovala však po staletí ještě jiná metla lidstva, jejíž jméno dodnes nahání hrůzu: mor. A opět bychom mohli jmenovat řadu křesťanů, zejména řeholníků, kteří v době moru nemysleli na vlastní záchranu, ale spíše na utrpení druhých a dovedli sloužit nakaženým s plným vědomím, že se tím sami odsuzují k strašné smrti.

Zmínme se o příběhu jediného člověka: našeho rodáka, básníka a jezuitského kněze, Bedřicha Bridela. Známe-li jeho jméno, známe ho spíše z dějin literatury - zde tento barokní autor bývá označován za největšího českého básníka v době před Máchou. O českých jezuitech bylo mnoho napsáno. Než si uděláme konečný soud, měli bychom zvážit několik zajímavých a málo známých skutečností.

V roce 1630 zachvátila Čechy morová rána, při níž jen v Praze během letních měsíců zemřelo víc než 32 000 lidí. Péči o nemocné a umírající si rozdělily především dva řády - na Novém Městě františkáni, na Starém Městě a Malé Straně jezuité. K této službě se dobrovolně přihlásili všichni jezuité z Klementina. Když se tato zpráva roznesla, rozhodli se profesoři i z ostatních kolejí v Čechách a na Ibravě, že je budou následovat. Služba byla na svou dobu dobře organizována, s celou jezuitskou důkladností. Všichni, kdo se přihlásili, složili slib, že na svém místě vytrvají až do konce moru anebo až do své smrti. Tak 25. srpna odešlo do služby nemocným prvních 24 jezuitů z Klementinské koleje - vědecká elita řádu. Přežil jediný - všichni ostatní se při službě nemocným nakazili a zemřeli.

Nebyli zdaleka první v dějinách svého řádu - při službě morem nakaženým zemřel mladičkový světec Alois Gonzaga, německý kněz a básník Fridrich von Spee (ten jezuita, který se zasloužil o ukončení honů na čarodějnice v Evropě) a přemnozí jiní. Nebyli ani poslední. Mezi těmi, kteří je následovali, byl i člen kutnohorské koleje - Otec Bridel.

Dříve než odešel mezi nemocné, napsal svému představenému: "Aby se pak má oběť stala Bohu milejší, já jsem se před tím zavázal slibem, že budu sloužit nakaženým morem, tak nyní opakuji tento slib ... aby mé srdce bylo zavěceno Bohu jako obětní miska, jako nádoba vyvolená nebo jako archa, zástava věrnosti."

Jeho služba trvala pouhých 14 dní. O jeho smrti píše očitý svědek: "Padl jako statečný válečník, takřka uprostřed boje ... až do posledního dne svého života pečoval o spásu ostatních padajících a neúnavně pracoval v jejich podpoře. Zdá se, že obdržel tuto korunu své lásky proto, aby nebyl delší nemocí jiným nebezpečně na obtíž ... vydechl pokojně duši ve své chatrči kolem třetí hodiny odpoledne, kdy skonal na kříži Spasitel Ježíš ... v životě i ve smrti opravdový Ježíšův bojovný, P. Fridrich Bridel."

Evropou tehdy táhli pochmurní kazatelé, hlásající, že mor je projev Boží odplaty, zasloužený trest za hříchy lidí. Otec Bridel a jeho spolupracovníci našli jinou odpověď, odpověď vyjádřenou činem - nehrozili, nemoralizovali, stáli na straně nemocných a pomáhali jim.

Také dnes se setkáváme s různými postoji - u věřících i nevěřících - tváří v tvář světovým epidemiím, zvláště nemoci AIDS (získanému syndromu oslabení imunity). Jistě, že tato nemoc aktualizuje pro lidstvo mnohé otázky mravní zodpovědnosti - na rovině ekologie, ochrany životního prostředí, i na rovině etiky pohlavního života. Přesto není správné označit tuto nemoc prostě za Boží trest. Jistě křesťan není mezi mravokárci, na jejichž slova konečně došlo. Je spíše mezi těmi, kdo se snaží o účinnou pomoc všeho druhu. Nejen proto, že mezi nemocnými AIDS jsou i děti nakažené transfuzemi a hemofilici, i ti, kteří byli nakaženi v důsledku svého revězaného sexuálního chování, při homosexuálních stycích nebo při injekční aplikaci

log, jsou lidé, pro které Kristus přišel - ne aby je odsoudil, ale aby se jich ujal a zachránil je. Kdo jsme my, abychom mohli soudit jakéhokoliv člověka?

Nemoci, na které umírá dnes většina lidstva (alespoň v Evropě a Americe), by bylo možno označit za nemoci z velké části zaviněné. Choroby nádorové a oběhové (uveďte rakovinu a infarkty) jsou způsobeny hlavně nesprávným životním stylem, přepínáním, honbou za druhotnými hodnotami, kouřením, znečištěným ovzduším. Jaterní choroby (ciróza) jsou ponejvíce následkem zneužívání alkoholu. Mnozí bychom připočítali i k četnosti drogové závislosti, oběti pracovních a dopravních nehod, zaviněných nedbalostí a bezohledností, i nejčastější rozšíření už zmíněné nemoci AIDS. Mnoho běžných onemocnění zaviní nesprávná životospráva - a ta zas bývá odrazem hlubších pochybení člověka ve vztahu k životním hodnotám, ve způsobu, jak hospodaří se svými silami a jak rozděluje svůj čas. Už velká mystická spisovatelka středověku, svatá Hildegarda z Bingen, se pokusila o pozoruhodné rozdělení příčin chorob podle hlavních vlivů a zanedbávání stěžejních ctností.

Křesťanství nepopírá vztah mezi nemocí a hříchem. Víme však - např. z Ježíšova výroku v dnešním evangeliu - že tento vztah nelze zjednodušovat, že nelze v nemocném jednoduše spatřovat potrestaného hříšníka.

Uvedli jsme výše, že většinu nemocí lze označit za nemoci zavinění. Může však někdo zvážit, za co nese plnou odpovědnost nemocný sám a co do jeho života vnesly neblahé vlivy výchovy a prostředí, vlivy druhých lidí, institucí či celého typu civilizace? Úloha vševědce soudce žádnému člověku nenáleží. Kristus nám zakazuje přistupovat k nemocnému s předpokladem, natož s přímým obviněním, že za jeho nemoci se nutně skrývá jeho hřích nebo hřích jeho nejbližších.

Smí si však nemocný sám položit otázku viny, možné v souvislosti mezi svou nemocí a hříchem? Ano, nemocný sám nemá uhýbat před svým svědomím a má se ptát na míru svého zavinění a své odpovědnosti, na to, zda nemoc není důsledkem a projevem nějakého životního mravního selhání nebo opomenutí.

A opět je modlitba, rozhovor s Bohem, oním nejprůhodnějším a snad jedině možným prostředkem, v němž taková otázka může zaznít. Jinak by hrozilo, že nemocný upadne do planého sebetřýznění, šodlivého sebeobviňování a neplodného monologu.

Abychom se v modlitbě opravdu otevřeli Boží odpovědi na tuto nelehkou otázku, je však třeba, aby náš obraz Boha nebyl zvrácený nebo dětinský. Už by odpovídat tomu, jak se nám Bůh sám dal poznat v životě a učení svého Syna. Bůh, Otec Ježíšův, na nás neposílá zvnějšku nemoci jako trestu za to, že jsme ho hříchem urazili. Spíše dopustí, aby to, co je v nás vnitřně potřívené a nezralé, se zobrazilo na našem zdravotním stavu - také proto, abychom tuto vnitřní zátěž konečně vzali na svědomí a mohli s ní něco udělat.

Už pocit fyzické bolesti má často hodnotu varovného signálu. Když ho nebylo, nebo když bychom mu nevěnovali pozornost, mohlo by dojít k osudovým chybám. Už jsme se zmiňovali o tom, že nemoc nás často nutí k zastavení, zamyšlení, přehodnocení mnoha věcí. K přehodnocování patří i to, že si přiznáme své hříchy.

Hříchy, které leží u kořene našich nemocí, mají patrně nejčastěji podobu dělu, opomenutí, zanedbání - onoho "měl jsem učinit a neučinil jsem". Dělu příliš povrchní morálce a přílišnému důrazu na sociální rovinu života jsme se dnes naučili bagatelizovat hříchy, které se tradičně nazývaly "špatné myšlenky".

Někdy v sobě nosíme sklony a hluboce zakořeněné životní postoje, které sice do určité míry (často spíše díky našemu prostředí nebo nedostatku příležitosti) ovládat můžeme, že se neprojeví v našem chování, na rovině čiré. Často je do určité míry i vytlačeno ze svého myšlení, ale právě jen vytlačit, nikoli je oprávněně odstranit a pročistit. Spíše je jen potlačujeme do podvědomí - ale právě tam, v ráči kloubce, biblicky řečeno "v srdci" nepřestávají skrytě pracovat.

Tam, hluboko v nás, nosíme mnohdy rozdílná nepřátelství, neochotu odpustit, závist, záhořklost, nedůvěru k druhým, k životu - a konec konců i k Bohu. Nosíme tam své přehnané ambice a vzdušné zámky nezralých tučeb a peřitých plácnů, které nám někdy brání poctivě přijmout celou skutečnost a skutečné úkoly našeho života. Nosíme tam

urazenou ješitnost a často i pýchu, o níž praví hořce starozákonní autor: "Pro ránu domýšlivce není uzdravení, neboť se v něm uchytilo nezdravé bytí."

Moderní psychoterapii patří zásluha, že ukázala, jak tyto "obsahy nevědomí" poznamenávají jako skrytá síla náš život, naše duševní zdraví, ale často i zdraví tělesné. V novém zajímavém přístupu ukázala hlubinná psychologie to, co bylo vždy přítomno ve zlučenosti lidstva; zejména zkušenosti náboženské - že uzdravení z mnoha chorob předpokládá poctivé vnitřní duchovní a mravní obrácení, zpytování srdce a radikální očistu.

V této oblasti probíhá dnes plodný dialog mezi lékařskou vědou (zejména psychoterapií) a morální a pastorální teologií - a to jak na rovině teorie (zejména v oboru pastorální medicíny a pastorální psychologie), tak na rovině péče o nemocné.

V církvi sílí vědomí, že např. svátost smíření je mnohem víc, než jakýsi právní akt odpuštění hříchů jako urážky Boží. Má i léčivé působení vzhledem k tomuto podhoubí našich činů, k bolestem, zvráceným sklonům, nezralostem a nezraženým jizvám lidského nitra, hloubky srdce.

Pení divu, že se množí svědectví o tom, že uzdravující dotyk svátosti (nejen svátosti smíření) ale také svátosti nemocných, eucharistie apod.) se zřetelně projevuje v celé bytosti člověka, i pozitivní změnou jeho duševního a tělesného stavu.

Prosme dnes tedy Pána, který jediný zná tajemství vztahu mezi nemocí a hříchem, odpuštěním a uzdravením, aby pohlédl ve svém milosrdenství do hlubin našeho srdce a vлил tam svůj uzdravující pokoj.

P á t ý d e n

Motto: "Pán nás poslal zvěstovat evangelium chudým, ohlásit zajatým propuštění a slepým prohlédnutí."

Čtení z evangelia: Mt 10, 46-52

5. Úvaha

Betrnění a rozhovor Ježíše se slepým žebrákem v dnešním evangeliu ukazuje na velmi důležité věci. Navrácení tělesného zraku je pouze částí prozření a uzdravení, ke kterému Ježíš zavolal tohoto postiženého. Tento muž vidí víc, než viděli mnozí vidoucí. Je plně uzdraven a zachráněn tehdy, když spatří v Ježíšovi Mesiáše, Syna Davidova, když v něho uvěří a vyvede z toho radikální důsledky - jde za ním, následuje ho.

Je třeba být plně s nemocným, starat se o jeho potřeby, odstraňovat, pokud je to možné, všechny symptomy jeho choroby - ale je možné a potřebné jít ještě dál. Uzdravení není jen návrat, obnovení stavu, který tu byl dříve, než vypukla nemoc. Skutečné uzdravení znamená projít krizí nemoci a utrpení a najít zcela novou rovinu života. My křesťané vidíme tento radikálně nový život ve víře, v následování Krista.

Toto si dobře uvědomovali věřící, kteří sloužili nemocným v době ještě daleko předcházející mocný rozmach novodobé vědecké medicíny. Vzpomenme dnes tři světce barokní doby, kteří jsou dodnes uctíváni jako patroni tří oblastí péče o nemocné a trpící. Jsou to Jan z Boha, Kamil de Lellis a Vincenc z Paula.

Jan z Boha, žijící ve Španělsku v XVI. století, postupně pastýř, sedlák, voják, pak prodáváč svatých obrázků, byl náhle tak prostoupen horlivostí pro Krista, že prodal všechnen svůj majetek a rozdal jej chudým. To vyvolalo tažový odpor jeho okolí, že byl nakonec zavřen do blázince. A právě toto otřesné prostředí se stalo polem jeho aroštolátu. Pochopil, že duševně nemocní, pomatenci, kluchorěmi a mentálně postižení všeho druhu nepotřebují řetězy a slepí kobky, nýbrž hygienu, lékařské ošetření a nadě všechno společenství těch, kteří je přijmou s láskou, úctou a s porozuměním. Stal se zakladatelem řádu, který pod různými jmény - u nás pod názvem Milosrdní bratři - budovali po celé Evropě i v zámoří síť nemocnic. Jana z Boha, patrona křesťanských nemocnic a zdravotnických zařízení, můžete právem počítat

k průkopníkům moderní psychiatrické péče.

Kamil de Lellis, původně vojenský dobrodruh, našel své křesťanské povolání rovněž jako pacient v nemocnici, když se tam začal starat o ostatní nemocné. Sám trvale postižený a nemocný, celý svůj další život zasvětil nikdy nekončící péči o ty, kterým bylo nejhůř - je nazýván "patronem dobré smrti".

Symbolem svého řádu, pečujícího o nemocné, učinil červený kříž. Toto znamení dnes provází mezinárodní zdravotnickou službu v celém světě, kromě zemí muslimských, kde je to červený půlnesíc. (Je příznačné, že obě kultury při označování péče o nemocné sáhly ke svým výrazným duchovním symbolům).

Dobrodružný a spleťovitý osud měl i Vincenc z Paula, který prošel maurským zajetím a nejrůznějšími nástrahami, aby se nakonec stal organizátorem všestranné péče o chudé, nemocné a strádající. Také on je zakladatelem dobročinných řádů a společností, které dodnes působí v různých kontinentech a známe jej jako patrona charitativní péče církve.

Uvědomme si na příkladu těchto tří světců, že kořenem rozsáhlých zdravotnických děl, která jsou činná po staletí, byla vždy - lidsky viděno - osobnost a přesvědčivost jejího celého projevu, životního svědectví.

Jeden významný teoretik moderního lékařství (psychiater M. Balint) zdůrazňuje: "První lék, který má lékař k dispozici, je jeho vlastní osobnost a jeho chování." Týž autor dodává, že dnes bohužel mnozí lékaři a ostatní zdravotníci si nejsou dostatečně vědomi hodnoty tohoto léku, nedovedou s ním zacházet a mnohdy svým chováním nemocné přímo poškozují. Platí to ovšem nejenom pro zdravotníky, ale i pro všechny, kdo přicházejí s nemocnými do styku či jakýmkoli způsobem o ně pečují.

Ti všichni se musejí učit naslouchat nemocnému. Pacient se vyjadřuje nejen slovy, ale celým svým chováním. Zpravidla je velmi důležité právě to, o čem nemocný úzkostlivě mlčí, co otevře jen v prostoru veliké vzájemné důvěry.

Také nemoc sama a jednotlivé její projevy jsou řečí svého druhu. Vyslovuje se strzezi, které se mohly, co bylo zatlačeno hluboko pod úroveň lidského vědomí. Někdy se svým onemocněním hlásí buď zapomenutý a přehlížený člověk o potřebnou pozornost a zájem druhých. Je smutné, že pro mnoho starých či osamocených lidí je lékařská ordinace jediné místo, kam si mohou přijít popovídat a kde se jimi někdo zabývá. Někdy má tiskavý zájem o trpícího a vlivné slovo podivuhodný uzdravující účinek, protože vlastně směřuje k nejlubšímu očištění onemocnění. K hlubšímu než všechny tělesné projevy nemoci.

Je spíše karikaturou lékařské pomoci, jestliže člověk do zdravotnické instituce "přináší své tělo" jako porouchaný stroj, který má lékař zase uvést do pořádku. Funkci lékaře nelze omezit na funkci mechanika v opravárenské dílně.

Moderní psycholoie upomíná na staré poznání, že do tělesných příznaků se promítá či jakoby "převléká" často utrpení jiného řádu - neuspokojení v práci, v rodině, v lásce, ztráta životního smyslu. Přírodovědecký materialismus minulého století, soustřeďující se na funkci tělesného organismu, je v medicíně již překonán. Soudobé léčení vyznává "psychosomatický přístup" - znovu se prosazuje vědomí hlubokých souvislostí mezi tělesnou a duševní stránkou člověka. Pro pochopení nemoci a pro proces uzdravování je důležité brát v úvahu celého člověka, nejen jeho tělo, ale i jeho potřeby duševní a duchovní, jeho mravní život a jeho vztahy k okolí, zejména k druhým lidem.

Vraťme se ke zmíněnému příkladu, kdy se člověku zdá, že pro druhé ztratil jakoukoli hodnotu a tak vlastně lpe na své nemoci jako jediném způsobu, jímž si přivolá péči a zájem druhých.

Někdy člověk dokonce pomocí své choroby druhými manipuluje nebo se jim mstí. Někdy se do choroby utíká před nároky běžného života, které mu připadají jako neúnosné. Je důležité zdůraznit, že to člověk činí většinou nevědomky - a je třeba velmi dlouhé cesty a citlivého přístupu, aby si nemocný tyto skryté motivy své choroby a svého vztahu k ní uvědomil, připustil a byl i v těchto hloubkách postupně uzdraven.

Je-li člověk spojen se svou chorobou nějakými vazbami v nevědomí - a psychologové tvrdí, že tomu tak je častěji, než si myslíme - pak bývá veškeré léčení tělesně následné.

Toto úkolem mívá zaradcující otázka, kterou Ježíš často na počátku klade nemocnému: "Chceš být zdravý? Co chceš, abych ti učinil?"

Z evangeliálních příběhů o uzdravování si můžeme vzít také toto: uzdravení se děje v dialogu a vyžaduje partnerství nemocného, jeho spolupráci a opravdovou touhu být uzdraven, jeho důvěru a ochotu vytroučit ze zajetí nemoci do zcela nového života.

Nemocný nemá být trpným objektem léčení. Jistě k onemocnění patří hluboký prožitok toho, že člověk nemá svůj život plně ve své moci a je často odkázán na druhé, nemá se odvíjet rizika důvěry a spolehnutí a má být vděčný. Nemoc je zkušenosť o hranicích moci člověka.

Existují však možnosti radikálně překročit tyto hranice. Toto překročení nemoc vlastně musí udělat nemocný sám, ale zpravidla k tomu potřebuje také druhé lidi.

V každém člověku je skryt obrovský potenciál sil k uzdravení - na rovině tělesné, duševní i duchovní. Nejcennější léčení je to, které dokáže tyto síly uvolnit.

Už lastavý a citlivý, vpravdě partnerský vztah mezi lékařem (a vůbec všemi, kdo o nemocného pečují) a pacientem na rovině ryzího lidství utváří prostor, v němž se tyto síly začínají uvolňovat.

Křesťanství nepodceňuje hodnoty lidského přístupu - vždyť víra zahrnuje důvěru, že lidství je ještě mnohem hlubší, hodnotnější a krásnější, než jak ho vidí ti, kteří neberou v úvahu, že člověk je obraz Boží. Ví, že ještě mnohem plněji mohou tyto uzdravující síly proudit tam, kde dochází k vědomému spojení s Kristem skrze životní víru.

Módlme se za to, aby nemocní i ti, kteří o ně pečují, směli zakusit pravdivost Kristova příslibu: "Dána je mi veškerá moc na nebi i na zemi, Já s vámi jsem po všechny dny až do skonání světa."

Š e s t ý   d e n

Matteo: "Kristus nesl naše nemoci a jeho ranami jsme byli uzdraveni."

Čtení z evangelia: Jan 5, 2-9

8. Úvaha

Člověk se po čtyři desetiletí nemocný, neměl nikoho, kdo by ho donesl do vody, od níž čekal uzdravení. Ježíš jde kolem, všimne si ho, naváže s ním dialog, vyslechne ho a pak jej uzdraví svým slovem.

Při prvním čtení tohoto textu zaznamenáme především Ježíšův postoj k tomuto chudákovi: všimne si ho, to znamená, že mu věnuje pozornost a pochopí, jak mu je, a že začne on začít o pomoc. Kolikrát si my nevíme člověka, který potřebuje pomoc a který neví, nechce nebo nemůže o ni požádat. Kolikrát nepochopíme nevyslovenou potřebu, a ani ji nechceme pochopit, protože by pro nás znamenala výzvu k osobní změně.

Ještě více. Ježíš nad tímto člověkem nevystupuje jako autorita, nepoučuje ho, ani neská. Položí mu otázku a tím otevře prostor, ve kterém ten druhý může předložit své trpení. Nad tím bychom měli rozjímat všichni a především ti z nás, kteří jsou povoláni sloužit nemocným. Měly by přitom vzpomínat na novodobého světce, který mohl být vzorem svým přístupem k nemocným a odpovědným vlonáváním lékařské profese.

Je to Giuseppe Moscati, neapolský lékař, svatořečený v roce 1987. Žil v letech 1858 až 1927. Celý život zasvětil službě nemocným, pomáhal jim nezištně jako lékař a jako přítel, odborně, duchovně i hmotně. Aby zůstal svobodný pro své povolání,

zřekl se rodinného života a složil slib čistoty. Klinickou praxí spojil s vážnou vědeckou prací. Původně internista, stal se na Neapolské univerzitě docentem fyziologie a klinické biochemie. Do styku s nemocnými vkládal celé své lidství zaměřené na Boha, pacienty chápal jako bratry, za jejichž tělesné, ale i duševní a duchovní zdraví se cítil odpovědný Bohu. Prosme ho, aby nám svou přímluvou pomohl zlidštit a produkovnit naši zdravotnickou praxi.

Vraťme se ještě k dnešnímu evangeliu. Ježíš uzdravil nemocného svým slovem. Poručil mu, aby vzal své lože a šel, a ten člověk, po léta ochrnutý, byl schopen ten rozkaz vykonat. Uzdavil se. Jestliže Pán někomu něco přikáže, dá mu i schopnost to vykonat. I to bychom měli aplikovat na náš život a prosit, abychom vždy jeho výzvě rozuměli a byli ochotní poslechnout, abychom se nevymlouvali, že jde o nemožnost.

Ochrnutý muž z dnešního evangelia neměl nikoho, kdo by ho donesl k léčivé vodě. Nemocný člověk potřebuje pomoc druhých lidí – nejen ošetření a přátelskou blízkost, ale i odbornou znalost a technickou zdatnost odborníků.

K péči o nemocného patří nejen lékaři a sestry u lůžka, ale i odborníci v laboratorích a pomocných provozech a vědci, kteří se věnují výzkumu. Věda ve službách člověka a jeho zdraví v nejširším smyslu slova je plně legitimní a zasluhuje úctu. Vzpomeňme na slova v knize Sirachovcové: "Bůh dává lidem poznání, aby měli prospěch z jeho moci."

Touha po poznání, chtít vědět -- to jsou vlastnosti charakteristické pro člověka. Odpovídá to řádu stvoření, jak je naznačeno v knize Geneze: "Když vytvořil Hospodin Bůh ze země všechnu polní zvěř a všechno nebeské ptactvo, přivedl je k člověku, aby viděl, jak je nazve. Člověk tedy pojmenoval všechna zvířata a nebeské ptactvo i všechnu polní zvěř" (Gn 2,19-20).

Touha po poznání se ovšem nesmí zvrhnout v narušivost, která nezná meze, která si nevybírá prostředky a ztrácí vědomí dalších hodnot. Nesmí se spojovat s pýchou, která se sama považuje za měřítko všech hodnot a chce určovat, co je dobré a co zlé.

Člověk dnes, více než v době, kdy započal rozvoj moderní přírodní vědy, ví, že lidské poznání má své meze. Čím dál pronikne, tím více objevuje nových nepoznaných oblastí a naráží na dříve netučené nové otázky. Člověk zároveň vidí, jak má jen relativní platnost to, co před nedávnem považoval za definitivní poznání platné jednou provždy. A na další úskalí naráží, chce-li výsledky svého poznání převádět do praxe: jako by se mu vymykal z rukou. Výzkum převedený v dobrém úmyslu do praxe, může mít nečekané a zhoubné vedlejší následky – uvědomme si jen současné ekologické ohrožení. Vynález, sám o sobě dobrý a užitečný, může být zneužit k ničení. Pro příklady bychom nemuseli chodit daleko. Skutečnou hrozbou se stává ctižádost a pýcha vědců v moderním biologickém výzkumu, jehož původním motivem mohla být snaha najít vysvětlení pro vrozené choroby a nalezení léčby na dosud nevléčitelné nemoci.

Lidské zárodky, vzniklé oplozením ve zkumavce, jsou pěstovány jako výzkumný materiál. Lidské plody s vyvinutými orgány, potrácené uměle v pozdějších měsících těhotenství, se stávají zdrojem orgánů pro transplantace a jejich tkáně se využívá k výrobě diagnostických souprav a léčebných nebo kosmetických tkáňových výtažků. Připravuje se pokusné křížení člověka s primáty, nebo pěstování lidských zárodků ve zvířecích dělohách. Tak, jako výzkum ve fyzice a matematice přivedl lidstvo do ohrožení atomovou katastrofou, hrozí biologický výzkum úplným odlidštěním života a znehodnocením lidské bytosti v její jedinečnosti.

Je při tom jasné, že kolo dějin nelze otočit zpět a že výzkum nelze zakázat. Zneužití může být všechno – nožem lze uříznout chléb, nebo podríznout druhému člověku krk. Chyba není v samotném poznání, nýbrž v narušenosti a pokleslosti lidí, v lidském hříchu. Poznávání a bádání je legitimní, ale musí se dít v souladu s Božím řádem a v pokorě. Ke správnému postoji vědce patří úcta k objektu bádání, mravní odpovědnost při stanovování cílů i při volbě metod a prostředků. Vědomí odpovědnosti a mravní vyspělost by mělo být předpokladem vědecké práce stejně jako odborná způsobilost. Tak, jako světové vědecké společenství prověřuje výsledky výzkumu z hlediska jejich věcné platnosti, musí také být nad způsoby, jakými jich bylo dosaženo i předvídat možné důsledky jejich praktické aplikace. Vědec nestojí nad lidským spo-

lečenstvím, musí podléhat společenské kontrole a zákonnému řádu. Přitom je potlačení svobody vědecké práce druhým extrémem, o jehož zhoubnosti jsme se rovněž v průběhu dějin mohli přesvědčit v dobách vzdálenějších i nedávných. I v oblasti vědecké práce je potřebné správné spojení svobody a odpovědnosti.

Církev se vyslovuje k otázkám lékařské etiky všude tam, kde jsou ohrožena práva a důstojnost lidské osoby. Se zvláštním důrazem se staví za právo na život. Varuje lékaře před ničením života v jeho zvláště křehkých, a přesto velmi důležitých podobách, když jde o život nenarozených a těžce nemocných. Spatřuje neospravedlivitelný útok proti úctě k životu v potratu i v tak zvané euthanasii, vědomém ukrácení života nemocnému, který podle názoru lékařů nemá naděje na uzdravení. Doufáme, že odpovědní osobnosti lékařské vědy podpoří úsilí křesťanů o probuzení svědomí soudobého světa ze strašlivé otupělosti v těchto otázkách.

V závěru vzpomínáme ještě dvou velkých osobností, které dovedly spojit exaktní vědecké myšlení s pravou pokorou a mravní veličností.

První z nich je gotický světec, dominikánský učenc Albert Veliký. Byl to vpravdě geniální muž - kromě svých znalostí v teologii a filozofii měl nesrovnatelné vědomosti a aktivně pracoval v mnoha oborech přírodních věd - v medicíně, fyziologii, zoologii, botanice, fyzice, chemii, geografii, geologii, minerologii a astronomii. Tento "Doctor universalis" byl jeden z nejuniverzálnějších učenců evropských dějin a je právem nazýván patronem přírodovědců. Při 600. výročí jeho smrti roku 1980 pronesl papež Jan Pavel II. nad jeho hrobem v Kolíně nad Rýnem vynikající proslov k vědeckým pracovníkům o poslání vědy v dnešním světě a o vztahu vědy a víry.

Jako druhého připomínáme barokního učenca, svatořečeného v září 1983. Niels Stensen, známý také jako Nicolaus Stentonius, byl anatom a geolog, vrstevník Spinozův a Descartův, vyvodil pro svou vědu i pro svůj život radikální důsledky z konfrontace přírodních věd a filozofie. Žil v letech 1638 až 1686. Původem z Kodaně, z reformovaného prostředí, studoval v Rostocku, Leydenu a Amsterdamu, získal doktorát medicíny a jako anatom se věnoval výzkumu mozku a útvarů v oblasti hlavy. Podle něho je pojmenována vývod příušní slinné žlázy (ductus Stentonianus). Druhou oblastí jeho zájmu byla geologie. Při výzkumu lidského mozku přivedl ad absurdum některé tvrzení Descartova, jeho mechanistickou představu o duševním životě. Během své vědecké kariéry působil Stensen v Paříži, v Itálii, Rakousku, navštívil také Čechy. Na vrcholu své vědecké dráhy konvertoval ke katolické víře, a po čase pocítil, že je volán k jiné službě. Opustil vše, čemu se dosud věnoval, začal studovat teologii, v roce 1671 byl vysvěcen na kněze. Od roku 1677 byl biskupem, působil jako apoštolský vikář v Hannoveru, Hamburku a Schermerinu. Pohřben je ve Florencii.

Niels Stensen si v porovnání s Descartem uvědomil problematičnost teorií o spojení duše s tělem a pochopil nebezpečí, kterým je materialismus pro chápání celistvosti člověka. Ve střetu těchto dvou vědců se projevil rozpor, který panuje od začátku novověku, mezi přírodními vědami, které se táží po mimohumánní skutečnosti, a filozofií, která zkoumá celek bytí, přírody a člověka, a klade otázky po jejím smyslu. Jde o stále aktuální kontroverzi. Dnes, kdy opojení přírodními vědami opadá a kdy začínáme zase chápat a obdivovat přírodu jako Boží stvoření, dovedeme lépe pochopit konverzi anatoma, který byl okouzlen dokonalostí Božího stvoření, jak se projevuje ve stavbě lidského těla, a který slyše tělo pochopil i hodnotu lidské duše. Díky tomuto pochopení se pak snažil poukazovat k Tvůrci celého člověka. Tomu zasvětil své znalosti a svou lásku.

Prosme Pána, aby na přímluvu těchto dvou mužů a podle jejich vzoru pomohl současným vědcům nalézt správnou cestu, pro Boží slávu a k prospěchu lidí.

Motto: "Kdo věří ve mne, bude i on činit skutky, které já činím, ano, ještě větší než tyto bude činit."

Čtení z evangelia: Mt 9, 14-29

7. Úvaha

Dospěli jsme k poslednímu dni tohoto týdne modliteb a víme dobře, že postavy z dějin křesťanské péče o nemocné, které jsme v našich úvahách jmenovali, tvoří jen zlomek z mohutného a nikdy nepřerušného proudu. Také v naší době je tento způsob svědectví Kristu velmi rozšířen - z žijících nelze opomenout např. známou Matku Terezu z Kalkaty.

Z již zemřelých velkých křesťanských osobností našeho století vzpomeňme s úctou na významného protestantského teologa a lékaře Alberta Schweitzera. Když se tento muž, na něhož čekala skvělá univerzitní kariéra, rozhodl odejít léčit nemocné do afrického pralesa, někteří jeho kolegové to pokládali za projev podivínství či dokonce šílenství. Jeho nemocnice v Lambarene se však stala nejen zdrojem všestranné pomoci pro domorodce, ale především světlym bodem naděje, z něhož vycházelo poselství křesťanského humanismu, mírové snahy a naléhavá výzva k úctě k životu. MUDr. Schweitzer, nositel Nobelovy ceny míru, se stal nespornou duchovní a mravní autoritou pro lidi nejrůznějších přesvědčení v celém světě.

Jeho jméno nám v tomto týdnu připomíná také skutečnost, že křesťanská péče o nemocné není samozřejmě výsadou katolíků. Svědectví mnoha nekatolických křesťanů v minulosti i dnes na tomto poli si zaslouží úctu a obdiv a my si uvědomujeme potřebu ekumenické spolupráce rovněž na tomto poli. Tato spolupráce bude jistě jednou z významných forem hledání a prohlubování jednoty všech, kdo věří v Krista.

Dotkneme se však v této poslední úvaze nejednoty, která jde napříč církvemi a spočívá v rozdílném hodnocení různých přístupů k léčení a uzdravování. Jsou to otázky složitější, než abychom je zde mohli vyřešit - na mnohé z nich bude třeba ještě dlouho a trpělivě hledat odpověď a není nic špatného na tom, že v těchto odpovědích se asi i v budoucnosti budou různí křesťané lišit. Jde o otázky, kde pluralita přístupů a názorů mezi jednotlivými křesťany (které se nekryjí s hranicemi příslušnosti k jednotlivým církvím) je jistě možný. Naše úvahy a poznámky by chtěly trochu přispět ke klidnějšímu a vyrovnanějšímu pohledu a vyrovnat před škodlivými extrémami, předsudky a ukvapenému odsuzování a kacerování druhých.

V naší době se mnoho hovoří o krizi vědy. Přelímaná důvěra ve vědu, typická pro minulé století, v dnešním světě opadla a vystřídal ji mnohde nelítostná kritika na adresu vědeckého racionalismu. Tato moderní nedůvěra ve vědu se týká i vědecké medicíny, mnoho lidí se od ní odvrací a hledá pomoc v přírodním léčitelství, v užívání bylin, v metodách typických pro mimoevropskou medicínu (jako je např. akupunktura, akupresura, diagnostikování podle očních zornic aj.), v náročných dietetických programech (např. makrobiotice) a v léčivých účincích meditativních i jiných cvičení, pocházejících z jógy a z orientálních náboženství. Někteří křesťané se k těmto praktikám obracejí s velikou důvěrou, jiní je zase zatracují jako šarlatánství, nebo dokonce jako službu démonickým silám.

Vztah k lékařské vědě jsme věnovali zejména minulou úvahu. Neměli bychom nikdy upadnout do sektářského odsuzování vědy jako takové. Víra nás chrání před tím, abychom propadli "náboženství vědy", abychom od vědy jako materialisté minulého století naivně očekávali vyřešení všech lidských problémů a odpověď na všechny otázky, tím nás ovšem chrání i před druhým extrémem, který přináší vystřízlivění z tohoto optimismu a vede k pohrdání vědou vůbec. Dovedeme být k vědě kritičtí a strážlivější, budeme se snažit - pokud to spadá do naší kompetence - o její zlidštění a o vyvážení jejích případných jednostranností, hlubším a úplnějším pohledem na člověka, vycházejícím z křesťanské víry. Zastaneme se však vždy v oprávněnosti vědeckého přístupu ke skutečnosti, v tomto případě úlohy lékařské vědy při uzdravování nemocných - a to i před těmi, kteří ji podceňují údajně ve jménu ryze duchovních přístupů.

Už Starý zákon zdůrazňuje, že "lékař má svou moudrost od Boha". V knize Sirachovců čteme: "Uti lékaře, jak to zasluhuje pro své služby, vždyť Pán stvořil i jeho" (38,1) a dále: "Zavolej lékaře, neboť i jej Pán stvořil, nevyhýbej se mu, vždyť ho potřebuješ. Jsou případy, kdy zdraví je v jeho ruce. Vždyť i on se odporoucí Pánu, aby měl udar, když nese úlevu, když léčí, aby ti zachránil život" (38,12-14).

Mezi modlitbou, spojenou s nadějí v uzdravení od Boha a mezi lékařským ošetřením není žádné napětí či konkurence. Pastoračně duchovní péče a medicínský nebo psychologický zásah se mají naopak doplňovat. Jak zdůrazňuje teolog N. Baumart SJ ve své studii o uzdravování, k uzdravení celého člověka je třeba více výchozích bodů a postupů z několika stran - nemocný otevírá v modlitbě Bohu celou svou nouzi a přitom neopomíná žádou z přirozených cest k uzdravení, dožaduje se přiměřeným způsobem odborné lékařské pomoci.

Jak je tomu s užíváním praktik, které jsme výše zmínili a které se někdy chápou jako alternativní medicína - tedy cesta léčení, odlišná od běžné klinické medicíny? Není možné se jednoznačně vyslovit o tolika různým jevům, jejichž hodnota navíc mnohdy závisí do značné míry na kvalitách a na přístupu jednotlivých léčitelů. Je třeba se chránit před šarlatáry, na druhé straně však není nutné všechno z této oblasti předem odsuzovat.

Snaha vynout se nadbytečnému užívání chemických farmak, zvláště léků, u nichž hrozí nebezpečí lékové závislosti, a nové ocenění léčivých rostlin a zkušenosti lidové medicíny, je jistě pozitivní jev. Kniha Sirachovců praví: "Hospodin stvořil léčivé byliny ze země a rozumný člověk se jich neodřídá" (38,4).

Podobně se můžeme dívat na mimořádná nadání, která mají někteří lidé při stanovování diagnóz a léčitelství. Může jít o mimořádné dary, které však - jakkoli jsou neobvyklé - spadají do přirozeného řádu a ovšem nijak nelegitimují osobu svého nositele, případně jeho názory. To znamená, že člověk, který díky své citlivosti může pomáhat při léčení chorob, neměl by být proto ještě považován automaticky za jakéhokoliv duchovního vůdce a učitele, jakkoli je mu tato role někdy okolím připisována, nebo se o ní on sám staví.

Dnešní Evropa a Amerika zaznamenává novou vlnu zájmu o duchovní cesty Východu. Jak zdůrazňuje II. vatikánský koncil, Boží duch je při díle při všem poctivém hledání Boha, a to i v mimořádných náboženstvích a duchovních směrech. I tam můžeme najít pravá uzdravení modlitbou a ovšem i cenné tisícileté zkušenosti s nejrozličnějšími způsoby, jak utišit a překonat bolesti, jak očistit a zklidnit mysl i tělo a tak rozvíjet a upevňovat zdraví člověka. Není správné, když zde křesťan ukvapeně mluví o nečistých silách, či dokonce dábelstvá působení.

Přesto pokud jde o praktiky, pocházející z mimořádných duchovních směrů, měl by být křesťan nesmírně bdělý a nevydat se lehkomyšlně cizím vlivům. Některá tělesná a duchovní cvičení jsou totiž úzce spojena s takovým spojením člověka a skutečnosti, které bylo v Kristu překonáno a bylo by nedobré se k němu navracet. Mnohá cvičení jógy mohou přispět k tělesné i duševní harmonizaci. Ne však každý cvičitel je natolik duchovně zralý, aby náležitě upozornil na úskalí, která mohou při cvičení později nastat pro vnitřní vývoj člověka a pro jeho duchovní život. Duchovní nezálibovost a vůči psychickým nevyrovnání lidé mohou v jóginském prostředí narazit na nějaká pseudonáboženství a bývá jim nabízena životní filozofie, která není srovnatelná s křesťanskou cestou spásy.

Pod záminkou rozvíjení zdraví a harmonie osobnosti někdy může člověk propadnout neobstojnému zájmu a zapomenout na Boha i bližní. Může to nastat při některých přílišně nevinných věcech, např. fanatické dodržování určitých dietetických programů, chápání jako duchovní cesta, dokáže odvrátit zájem člověka od podstatných životních hodnot a způsobit, že člověk začne Boží stvoření počítat třídít na "čisté" a "nečisté". Při jakékoli péči o správnou výživu nezapomeňme na Kristova slova, že ne to, co do člověka vstoupí, ho znečišťuje, nýbrž to, co vystupuje z jeho nitra.

Meditativní ponor do nitra je nezastupitelnou součástí duchovního života a výchozí kultury zde mají nesmírně cenné tisícileté zkušenosti. Pokud se však experi-

mentuje s prvky východní meditace v různých kursech duševního zdraví a rozvoje osobnosti, i zde hrozí nebezpečí povrchní a škodlivé náhražky náboženství. Když se člověk věnuje meditaci převážně z touhy po mimořádných zážitcích a nejde mu o to, aby se hlouběji otevřel Bohu a jeho vůli, ztěžší mu zakusit její skutečně uzdravující sílu. Je dobře, že některé mladé křesťany setkání s touto výzvou Orientu vrací k pokladům tradice křesťanské mystiky.

V závěru připomeňme také křesťanskou službu uzdravování, která dnes znovu ožívá prakticky ve všech křesťanských církvích. V katolické církvi se jí dnes věnuje pozornost zejména v hnutí charizmatické obnovy - hnutí, které klade důraz na otevřenost vůči působení Ducha svatého a na zakoušení jeho darů. K těmto darům patří i dary uzdravování. Mnozí se svědectví o uzdraveních, která připomínají apoštolskou dobu církve, k uzdravování dochází zejména při modlitebních shromážděních, nebo při přijímání svátostí.

Teologové tohoto hnutí však zdůrazňují, že je třeba se pečlivě varovat touhy po efektních zázracích, která s opravdovou vírou v uzdravovací moc Ježíše Krista a jeho Ducha nemá nic společného. Bůh je v udělování svých darů naprosto svobodný a jen on sám ví, jaký způsob uzdravení a pomoci je věřícímu skutečně k užítku. Není důstojné si Boha představovat jako automat na plnění našich přání. Chtít každou nemoc a bolest okamžitě "odmodlit", to by bylo nejen pošetilé, ale znamenalo by to v posledku neochotu ke skutečnému následování Krista, které zahrnuje i účast na jeho kříži. Známe případy nevyslyšení proseb o uzdravení a úlevu, a to i u velkých světců. Svátý Pavel píše o "ostnu ve svém těle": "Kvůli tomu jsem třikrát volal k Pánu, aby mne toho zbavil, ale on mi řekl: Stačí, když máš mou milost. Vždyť v slabosti se projeví má síla" (2 Kor 12,8-9).

Někdy je Boží odpovědí na tyto prosby spíše obdržení síly nést utrpení, sjednocovat se v něm s trpícím Kristem a obětovat je k duchovnímu prospěchu druhých lidí. Jindy namísto zmírnění či odstranění vnějších příznaků nemoci nastává neméně důležité uzdravení vnitřní, opravdové obrácení ke Kristu, vysvobození z hříchů, hříšných návyků a z jejich následků, proměna smýšlení. To pak může být někdy také prvním krokem k uzdravení celého člověka, včetně jeho tělesných obtíží.

K službě uzdravování patří i uzdravení vzpomínek a očekávání. Člověk Bohu v modlitbě otvírá celou svou minulost včetně vnitřních zranění, jizev a temnot, které v něm přetrvávají třeba z dávných bolestných zkušeností z dětství a dospívání, a stejně tak činí i s plány a představami, které má do budoucnosti a které mu někdy překážejí přijmout události tak, jak od Boha přicházejí. Pokud takto člověk dokáže přijmout Boha jako Pána své minulosti i budoucnosti, mnohé bolesti a utrpení přítomné chvíle se podivuhodně rozpouštějí v tomto osvobozujícím setkání.

Konečně uvažme, že nemoc není jen záležitost jednotlivců. Existují nemocné vztahy v rodině, na pracovišti, mezi sociálními skupinami a mezi národy. Existují nemoci civilizace a nemocné společnosti, chorobné ideologie a neduhy celých kulturních okruhů. Bůh, praven spásy a osvobození, může přemoci i tyto nemoci a bezmoci lidí. Postavme ve svých modlitbách na závěr tohoto týdne pod jeho moc všechno utrpení současného lidstva a volejme s pevnou vírou: Maranatha! Přijď, Pane Ježíši!

Struktura bohoslužby slova

1. Vstupní pozdrav, stručné připomenutí úmyslu Týdne modliteb
2. Vstupní modlitba a chvíle ticha
3. Motto a evangelium
4. Promluva a chvíle ticha
5. Přímluvy
6. Další adorace, doprovázení vhodnou písní, např. zpěvy komunity z Taizé
7. Závěrečná modlitba a požehnání
8. Závěrečná píseň (např. chorál Hospodine, pomiluj nás)

Úvodní a závěrečná modlitba

Vstupní:

Bože, prameni zdraví a života,
otevři naše srdce pro uzdravující moc lásky Tvého Syna.
Dej, ať ho přijímáme trpícího v našich nemocných
a sloužícího v těch, kdo o ně pečují,
a ať ho stále více milujeme.
Skrze téhož Krista, Pána našeho.

Závěrečná:

Bože, Otče milosrdenství,
vyslyš naše prosby,
sklon se ke všem nemocným a trpícím
a žannej těm, kteří jim slouží
skrze Krista, Pána našeho.

Přímluvy

V Týdnu modliteb za všechny, kteří slouží nemocným a trpícím, se s důvěrou obraťme ke Kristu, lékaři duše i těla:

Pane, smiluj se!

Prosme za církev, aby věrně naplňovala své poslání a vnášela uzdravení a pokoj do celého světa.

Prosme za náš národ, aby dílo Desetiletí duchovní obnovy přispělo k odpuštění našich vin, zhojení jízev minulosti a k uzdravení celé společnosti.

Prosme za lékaře a všechny zdravotníky, aby jim Pán dal sílu obětavé lásky v jejich odpovědném povolání.

Prosme za všechny, kteří slouží nemocným, starým, opuštěným a postiženým, aby si uvědomovali, že v trpících slouží samotnému Kristu.

Prosme za nemocné a trpící, aby se ve svých bolestech sjednocovali s trpícím Kristem a tak měli účast na jeho díle vykoupení světa.

Prosme za kněze, aby s Kristem věrně bděli u lůžek nemocných a umírajících a přinášeli jim opravdovou posilu.

Prosme za všechny věřící, aby si byli vědomi léčivé moci modlitby a svátosti.

Prosme za nás za všechny, abychom byli vnímaví ke všem potřebám trpících a stali se jejich opravdovými bližními.

Neboť ty, Pane, vládneš nad zdravím i nemocí, životem i smrtí a žiješ v jednotě s Bohem Otcem a Duchem svatým na věky.